

CUVÂNT ÎNAINTE

Am auzit pentru prima dată vorbindu-se despre na iunile baltice prin 1986-1987, când, fiind doar un elev interesat de fenomenul politic și plictisit de propaganda oficială de na ta , ascultam emisiunile posturilor de radio străine Vocea Americii, BBC sau Europa Liberă . Am aflat atunci căte ceva despre complexitatea Uniunii Sovietice și despre na iunile sale care c utau să - i construiasc un alt destin politic decât cel care le marcaseră existența în cele peste patru decenii de comunism impus cu forța de Stalin și de Armata Roșie. Ulterior, interesul ne-a fost atras, precum a fost cazul majorității opiniei publice mondiale și românești, de evenimentele dramatice din anii 1989-1991, mai ales de încercările regimului sovietic de a folosi tancurile pentru a pune capăt luptei de renaștere națională a popoarelor baltice. Ceva a făcut ca interesul meu pentru această zonă să rămână mereu viu, chiar și de-a lungul anilor 1990 când în țările baltice, ca și în România, se petrecea un proces de reformă economică pe alocuri dureros, mult mai tern oricum decât evenimentele spectaculoase ale anilor care au marcat renașterea națională baltică .

Abia în anii 1990 am aflat mai multe despre Războiul de Iarnă și despre impunerea de către aceiași Uniune Sovietică a unor tratate oneroase Finlandei în 1940 și apoi în 1947. Se întâmplă aceasta la cursurile de istoria diplomației predate la Universitatea din Târgoviște de intelectualul basarabean, profesorul Nicolae Ciachir, precum și, mai târziu, în cursurile profesorului Ion Calafeteanu, care au abordat și problematica țărilor baltice. Mărturisesc că despre Scandinavia țiam foarte puține lucruri la absolvirea studiilor mele universitare, deși ar fi fost poate mai ușor să mă documentez pe această temă .

Decisive și stimulatoare pentru a mă hotărî să fac din această regiune domeniul meu de cercetare au fost interesul acela născut la sfârșitul anilor 1980, care m-a făcut întotdeauna să aspir la a cunoaște mai mult despre istoria na iunilor baltice, precum și o serie de discuții pe care le-am avut în anul 1997 cu profesorul Constantin Bude de la Universitatea din București și cu profesorul Ion Stanciu de la Universitatea Valahia din Târgoviște. Ideea a fost excelent primită și încurajată prin susținerea demersurilor mele de a realiza o teză de doctorat de profesorul Valeriu Florin Dobrinescu de la Universitatea din Craiova, dispus prematur dintre noi, dar prezent în amintirea mea nu numai ca om de carte și autor, dar și ca îndrumător și om de un ales caracter, un adevărat model uman chiar și în timpul suferințelor care i-au marcat ultima etapă a vieții.

Mai târziu, eforturile mele de a ajunge la o informație de prim mână asupra istoriei regiunii baltice au fost încurajate de atenția și interesul de care proiectul meu s-a bucurat din partea unor persoane și instituții precum

Universitatea Valahia din Târgovi te, Universitatea din Tartu (împreună cele două instituții au fost primii mei „sponsori”), Universitatea din Turku, Centrul Internațional de Mobilitate al Ministerului Educației din Finlanda, Oficiul Național al Burselor de Studii în Străinătate al Ministerului român al Educației, Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior al aceleiași instituții, Universitatea din Glasgow. Rămân cu deosebire îndatorat profesorului Kalervo Hovi de la Universitatea din Turku pentru tot sprijinul științific și practic pe care mi l-a acordat de-a lungul ultimilor cinci ani de formare a mea profesională, inclusiv în timpul celor patru luni cât am lucrat ca cercetător la Departamentul de Istorie Generală al Universității din Turku. La numele său, a dori să le adaug pe cele ale profesorilor Victor Trasberg, Andreas Kasekamp și Eero Medijainen de la Universitatea din Tartu, Marko Lehti și Vesa Saarikoski de la Universitatea din Turku (cu care am avut șansa de a fi coleg în timpul în care am predat un curs universitar la Departamentul de Istorie Politică al Universității din Turku în semestrul de prim vară al anului universitar 2001/2002), profesoarei Marilena Aldea de la Lectoratul de Limbă Română al Universității din Turku, marilor specialiști în studii baltice John Hiden și David Smith de la Universitatea din Glasgow. Nu în ultimul rând a dori să amintesc interesul și sprijinul de care eforturile mele s-au bucurat din partea profesorilor și colegilor mei de la Universitatea din Târgovi te. Le sunt cu deosebire îndatorat în acest sens profesorilor Ion Stanciu, Ion Calafeteanu și Gheorghe Sbârnuș. De la înălțimea oficiilor pe care le-au deținut aș putea spune timpul să se aplece asupra proiectelor mele și să le sprijine, atunci când a fost nevoie, managerii *almei mater* târgovițene, profesorii Florea Oprea, Ion Cucui (fostul și actualul rector) și Marin Cârciumar (actualmente, prorector al acestei instituții).

Decisive pentru scrierea acestei lucrări s-au dovedit cursurile la care am luat parte la Universitățile din Tartu și Turku. De exemplu, interesul pentru Scandinavia și pentru statul bunăstării sociale mi-a fost cu deosebire cultivat de profesorul britanic Theodoros Papadopoulos, care a predat în anul universitar 2001/2002 la Universitatea din Turku un curs pasionant intitulat „The Scandinavian Welfare State: Background and Content”. La acestea s-au adăugat cercetările efectuate în mai multe biblioteci și arhive din Estonia, Finlanda, Marea Britanie și România. Datorz mulțumiri pentru întreg sprijinul acordat personalului unor instituții arhivistice și biblioteci dintre care amintesc Arhivele Naționale ale Estoniei, Biblioteca Universității din Tartu, Arhivele Naționale ale Finlandei, Arhivele Ministerului Afacerilor Externe din Helsinki, Biblioteca Universității din Turku, Biblioteca Åbo Akademi din Turku, Biblioteca Orănească din Turku, Biblioteca Universității din Helsinki, British National Archives (mai cunoscute, ca Public Record Office), British Library, bibliotecilor Universității din Glasgow și University College of London, Arhivelor Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe din București, Arhivelor Naționale ale României, Bibliotecii Academiei Române și Bibliotecii Naționale din București.

Desigur, însuși titlul acestei lucrări ar putea naște întrebarea de ce am dorit să-mi îndrept atenția asupra a două regiuni europene care au avut un destin atât de

diferit după 1945. Pe de o parte, Europa Nordic (“Norden”), democratică, prosperă, continuând eforturile sale de „inginerie socială”, o zonă care de-a lungul decadelor care au trecut de la cele două războaie mondiale a fost descrisă ca reprezentând o variantă mai înaltă a modernității, o cale de mijloc ideal între socialismul orientalist și capitalismul liberal occidental.¹ De cealaltă parte, ceea ce noi denumim Europa Baltică, o regiune supusă unui proces dureros de distrugere a edificiului său social și național, care de-abia din anii 1980 a început procesul de renaștere națională iar în anii 1990 pe acela de racordare la realitățile europene a căreia cum acestea deveniseră după cinci decenii de dezvoltare separată. Iată că, totuși, ceva a rămas în cultura politică baltică de-a lungul acestor decenii, ceva care a făcut posibilă renașterea națională și desprinderea nonviolentă a țărilor baltice de Uniunea Sovietică în anii 1989-1991.² În mod nevădit, subtil, tradiții politice și culturale au reușit să se transmită, la sorocul potrivit, și așa la iveală.

După 1990 reluarea contactelor cu Europa ale acestor națiuni care constituiseră cea mai dezvoltată zonă din punct de vedere economic a fostei Uniuni Sovietice nu a fost ușoară. Acest fenomen a fost însă urât de sprijinul pe care procesul lor de tranziție s-a bucurat din partea țărilor nordice, inclusiv al Finlandei, iar foarte afectată ea însăși din punct de vedere economic de destrămarea Uniunii Sovietice, dar se poate de subapăsarea pe care Moscova o reprezenta asupra politicii sale externe și, uneori, chiar a celei interne. Dacă în perioada interbelică intențiile și dorințele exprimate de intelectuali baltici în privința construcției unei Europe Nordice extinse, care să cuprindă și teritoriul ocupat de națiunile baltice, nu găsiseră un răspuns favorabil în sânul comunității scandinave sau finlandeze, după 1991 lucrurile au stat cu totul altfel.³ Din acel moment, în discursul din mediile intelectuale nordice (împreună, adesea, de opinia publică) s-a lansat conceptul „noii Europe Nordice” (mai extinse geografic), vădit că o zonă dinamică de cooperare și creștere, care-i conferă regiunii centralitate.⁴

În cadrul acestui concept s-au putut dezvolta diverse arii și instituții de cooperare, care includ în dinamica acțiunii lor și proiectele gândite la Tallinn, Riga și Vilnius. Așa, de exemplu, Consiliul Statelor de la Marea Baltică, care a luat naștere la 6 martie 1992, ca un important for de cooperare în regiune, este alcătuit din Danemarca, Estonia, Finlanda, Germania, Letonia, Lituania, Norvegia, Polonia, Rusia și Suedia.⁵ Diverse alte proiecte și inițiative formale sau informale care sunt gândite și aplicate în regiune definesc noua spațialitate geografică a regiunii. Aria Mării Baltice și Nordul acionează astfel ca un spațiu regional de gheață și precursor al

¹ Marko Lehti, David J. Smith, *Introduction: Other Europes*, în Marko Lehti, David J. Smith (editori), *Post-Cold war identity politics. Northern and Baltic experiences*, Frank Cass, London, Portland, 2003, p. 5.

² John Hiden, *Defender of minorities: Paul Schieman, 1876-1944*, Hurst&Company, London, 2004, f. VII.

³ Asupra relațiilor națiunilor nordice și baltice, vezi Kalervo Hovi (editor), *Relations between the Nordic countries and the Baltic nations in the XX century*, University of Turku, 1998

⁴ Marko Lehti, David J. Smith, *op.cit.*, p. 5.

⁵ Timothy Garton Ash, *Istoria prezentului. Eseuri, schițe și relații din Europa anilor '90*, Ed. Polirom, Iași, 2002, p. 88.

acestei noii spațialități⁶, în cadrul unui proces care aproape cu certitudine nu se va restrânge la regiunea analizată în această lucrare, ci va intra, în timp, în patrimoniul universal prin schimbul global de valori.

Globalizarea nu mai este astăzi un secret pentru nimeni. Ea se manifestă prin răspândirea valorilor democratice, ale economiei de piață, ale consumului, prin moduri de viață, mass-media, instituții și companii etc. Un fermier din Texas își face cumpărăturile din același tip de supermarket, folosește același tip de telefon mobil sau computer cu un funcționar superior din New Dehli sau un farmacist din Tallinn. Tocmai de aceea am optat pentru includerea termenului de globalizare în titlul acestei lucrări, în sensul de provocare la dialog cu alte culturi și națiuni, de participare la viața „satului mondial”, de adăugare a unei importante dimensiuni internaționale, la istoria bogată a naunilor din Europa Nordică și Baltică. Prin aceasta nu am dorit și nu dorim să negăm identitatea baltică și nordică este, în continuare, marcată de identitatea statală diferitelor sale părți constitutive, de identitatea națională - încă un factor foarte important în toate aceste state, mai ales în cele baltice, care și-au regăsit statutul de independență abia de curând -, de societatea civilă, la care se adaugă doar ca cea mai nouă și dinamică componentă, în interdependență cu celelalte amintite, dimensiunea internațională.⁷

La rândul său, dimensiunea internațională poate fi divizată într-o componentă regională, foarte importantă, așa cum am văzut, în Europa septentrională, o componentă europeană și una globală. Nu vrem, prin urmare, ca titlul lucrării să fie interpretat ca o negare a implicațiilor pe care toate aceste componente le au asupra destinului naunilor nordice și baltice. Titlul dorește să sublinieze numai investiția de noutate și forța de penetrare a acestei componente globale care se adaugă identității baltice și care a fost făcut posibil doar de sfârșitul Războiului Rece.

În cadrul acestei lucrări am ales să acordăm mai mult spațiu istoriei naunilor baltice și diverselor provocări care acestea le-au fost supuse, aspecte mai puțin cunoscute și mai interesante - sunt convins - pentru publicul românesc. Nu mai puțin de trei capitole analizează istoria reîncorporării naunilor baltice în Imperiul sovietic, redeptării lor naunale graduale în epoca ce a urmat morții lui Stalin și provocării constituite de refacerea identității lor statale precum și de construirea unei identități internaționale, mai ales europene, după 1989. Procesul de tranziție al acestor state spre economia de piață a fost, de asemenea, abordat în această lucrare.

Istoria Finlandei, stat care a experimentat un statut mixt după 1945, menținându-și structura sa socială și identitatea statală, dar făcând compromisuri pe planul politicii sale externe și interne, constituie obiectul unui capitol separat și mai amplu. În prima parte a acestui capitol am îndrăznit să realizăm o paralelă între statutul Finlandei și cel al României de după 1945, pentru a ne motiva unele concluzii pozitive asupra modelului finlandez din timpul Războiului Rece. Studiat comparativ cu Europa Occidentală se relevă mai degrabă aspectele negative ale

---

⁶ Marko Lehti, David J. Smith, *op.cit.*, p. 7.

⁷ Vezi George Schöpflin, *Nations, identity, power. The new politics of Europe*, Hurst and Company, London, 2002 (a doua ediție), p. 29-30.

statului postbelic al Finlandei, în vreme ce din perspectiva Europei R s ritene ies în eviden multe din aspectele pozitive ale finlandiz rii. Dup 1991 i Finlanda, ca i rile baltice i alte state ale Europei Central-R s ritene, a experimentat procesul de tranzi ie (în sfera economic) i cel de integrare european , precum i schimbarea liniilor de ac iune ale politicii sale externe. Toate aceste dezvolt ri sunt abordate în lucrare.

În fine, de i importan a lor a fost de mult recunoscut , mai ales prin aportul asupra domeniilor dezvolt rii tiin ei, tehnicii, ideilor pacifiste i, mai ales, prin crearea statului bun st rii sociale, na iunilor scandinave nu le închin m decât un singur capitol, ce-i drept consistent, precum i o serie de anexe. Motivul pentru această op iune este bog ia mai mare a surselor bibliografice care abordeaz istoria acestei regiuni, precum i transform rile relativ mai pu in dramatice (de i cu ample consecin e sociale) care s-au petrecut în regiune. Am dedicat o analiz ceva mai ampl statului bun st rii sociale, a a de pu in cunoscut înc în România.

În cercetarea pentru scrierea acestei lucr ri ne-am lovit de dificult i deosebite în încerc rile de a g si material relevant asupra istoriei anilor 1991-2004. La acoperirea vidului de informa ie asupra anumitor segmente i aspecte ale istoriei anilor 1990 ne-au fost de un real folos informa iile i sprijinul oferite cu generozitate de secretarul parlamentar al Eduskuntei (parlamentul) finlandeze, Sebastian Sass (care a avut i bun voia de a r spunde unora dintre întreb rile noastre), de cercet toarea Meri Herralala de la Aleksanteri Institute al Universit ii din Helsinki i de cercet torul i func ionarul de la Ministerul de Externe al Finlandei, Anssi Kullberg. Tuturor le adresez mul umirile mele c lduroase.

Mul umiri speciale se cuvin adresate prietenului meu de la Universitatea din Turku, Marco Pribilla, un tân r i d ruit finlandez în fa a c ruia cultura, istoria i limba româneasc se descoper cu atât generozitate în mediul universitar din Turku, în apropierea c rturarului ardelean inimos, inteligent i neobosit care este Marilena Aldea, precum i a marelui specialist în studii române ti, profesorul Lauri Lindgren. Lui Marco Pribilla îi apar ine, de altfel, indicele de denumiri finlandeze, kareliene, ingriene, estoniene, letone i lituaniene i diferitele forme în care apar aceste denumina ii în uzul mai multor limbi folosite în regiune.

Autorul